

PÅ FLUKT

TEMA

Vest-Sahara

Et temahefte fra Flyktningshjelpen, nr. 2/2008

OKKUPERT LAND, FORDRETVET FOLK >> 2

FLYKTNINGHJELPEN
NORWEGIAN REFUGEE COUNCIL

Richard Skretteberg
Redaktør

Okkupert land, fordrevet folk

Etter at FN ble dannet har over 80 tidligere kolonier fått sin uavhengighet – en prosess som har berørt over en milliard mennesker. I denne prosessen har FN selv spilt en helt avgjørende rolle som pådriver.

Avkolonialiseringen av Afrika er for de fleste noe som tilhører historiebøkene og regnes som én av FNs store suksesser. Men i Vest-Sahara har den opprinnelige befolkningen ennå ikke fått lov til å utøve sin demokratiske rett til selv å bestemme sin egen fremtid. Undertrykkelsen under den nåværende okkupasjonsmakten, Marokko, er mye hardere enn det den var under den spanske kolonitiden som varte frem til 1975.

I over tretti år har over halvparten av saharawiene, den opprinnelige befolkningen i Vest-Sahara, oppholdt seg i fire isolerte flyktningleirer i Algerie. Hjemlandet er delt på langs av en marokkansk- bygget mur. Elektronisk overvåking, landminer og soldater skal stoppe det muren selv ikke klarer. Familier har vært atskilt i årtier, og nye generasjoner vokser opp i leirene uten noen gang å ha sett sitt hjemland. I det okkuperte området er det nå flere marokkanere enn saharawier.

Isolasjonen og ekstreme klimatiske

forhold gjør flyktningene fra Vest-Sahara helt avhengige av internasjonal assistanse. De siste årene har imidlertid hjelpen blitt stadig mindre og er svært uforutsigbar. Under- og feilernæring og anemi er utbredt og utdanningssektoren forvitret. For eksilregjeringen er kampen todelt; de skal ivareta flyktningenes umiddelbare behov samtidig som de driver nasjonsbygging i eksil. Flyktningene frykter at avhengigheten av bistand fra et politisk splittet EU og et underfinansiert FN kan bli brukt for å få saharawiene til å gi opp sin kamp for et selvstendig Vest-Sahara.

FN har definert Vest-Sahara som et avkoloniseringsspørsmål og Den internasjonale domstolen i Haag forkastet i 1975 Marokkos påståtte «historiske krav» på Vest-Sahara. Den afrikanske union (AU) har anerkjent Vest-Sahara og tatt opp staten som medlem. AU fremhever saharawiernes rett til selvbestemmelse.

I vår tid er det viktigere enn noen sinne å forsvare internasjonale rettsprinsipper. FN-sporet er klart, men samtidig er det makten som rår. For hva hjelper det å være støttet av FN og AU når mektige stater som Frankrike, USA og Spania enten er likegyldige eller motarbeider saharawiernes legitime

rettigheter? I flere tiår har flyktningene fra Vest-Sahara stilt seg følgende spørsmål: Hva hjelper det å ha rett hvis du ikke får rett?

Vest-Sahara er åpenbart neglisjert av det internasjonale samfunnet. Den humanitære assistansen minsker, medieoppmærksomheten er liten og den politiske viljen i det internasjonale samfunnet til å finne en løsning i tråd med FN-sporet er minimal. Disse faktorene henger sammen. Både medier, givreland og bistandsorganisasjoner mister interessen når en flyktningssituasjon har vart i lang tid – og årsaken til at den trekker ut i tid er ofte en bevisst politikk fra mektige aktørers side.

Norge har uttrykt prinsipiell støtte til saharawiernes rett til å bestemme over sin egen fremtid. Men norske myndigheter må følge opp støtten i praksis. De må øke den humanitære assistansen og gå aktivt inn for å få Vest-Sahara høyere opp på den internasjonale, politiske og humanitære dagsorden. Marokko må settes under langt sterkere press. Okkupanten haler bevisst ut tiden i håp om at flyktningssamfunnene skal gå i oppløsning. Ikke ulikt den bhutanske regjeringen (se På Flukt Tema nr. 1), satser de på at overgrep betaler seg bare man har politisk mektige venner.

Vest-Sahara – Afrikas siste koloni

Mens saharawiene lider under daglige brudd på menneskerettighetene, har det internasjonale samfunnet valgt å se en annen vei. Saharawiene har bittert fått erfare at uten mektige venner hjelper det lite å ha retten på sin side.

Helt siden Marokko, i strid med FNs resolusjoner, rykket inn i det tynt befolkede ørkenlandet i 1975, har det internasjonale samfunnet vært ute av stand til å presse gjennom en løsning på konflikten. En ny runde med FN-ledede samtaler mellom Marokko og Vest-Saharas frigjøringsbevegelse, Polisario, startet i 2007, og flere samtaler er planlagt i 2008. Men optimismen er liten med hensyn til å finne en løsning som begge parter kan godta.

Det haster for saharawiene å få en løsning på konflikten. I mer enn tre tiår har flertallet av den saharawiske befolkning bodd i flyktningleirer på en åpen, forblåst ørkenslette i Algerie, mens saharawiene under okkupasjon er

lei av undertrykkelsen og diskrimineringen. Faren øker nå for fornyet konflikt.

MAROKKO AVSLÅR FN-LØSNINGEN Vest-Sahara er et delt land. Befolkningen som bor i flyktningleirene er fysisk atskilt fra sine slektninger i de okkuperte områdene. Mellom de to gruppene har Marokko reist en 2200 kilometer lang mur som deler landet i to. Det er nesten umulig å ta seg over muren som er omkranset av et av verdens største minefelt. Området vest for muren, der de store naturressursene og de fiskerike farvannene ligger, kontrolleres av Marokko. Østsiden, en karrig ørkenstripe, er under Polisarios kontroll.

Todelingen av landet er et resultatet av en

16 år lang krig som brøt ut etter Marokkos invasjon. Marokko bygde forsvarsverket for å avskjære Polisarios geriljastyrker. Frigjøringsbevegelsen, som hadde sin base i flyktningleirene i Algerie, førte sin væpnede motstandskamp helt fram til FN lyktes å megle fram en våpenhvile mellom partene i 1991. Det ble enighet om en detaljert plan, som blant annet skisserte tidspunktene for Marokkos tilbaketrekking fra Vest-Sahara og for flyktningenenes retur.

I september 1991 sendte FNs sikkerhetsråd MINURSO-styrken («FNs Misjon for en Folkeavstemning i Vest-Sahara») til landet. Oppgaven var å gjennomføre fredsplanen i samarbeid med partene. Første skritt var å

Flyktningleiren Dakhla, Algerie.

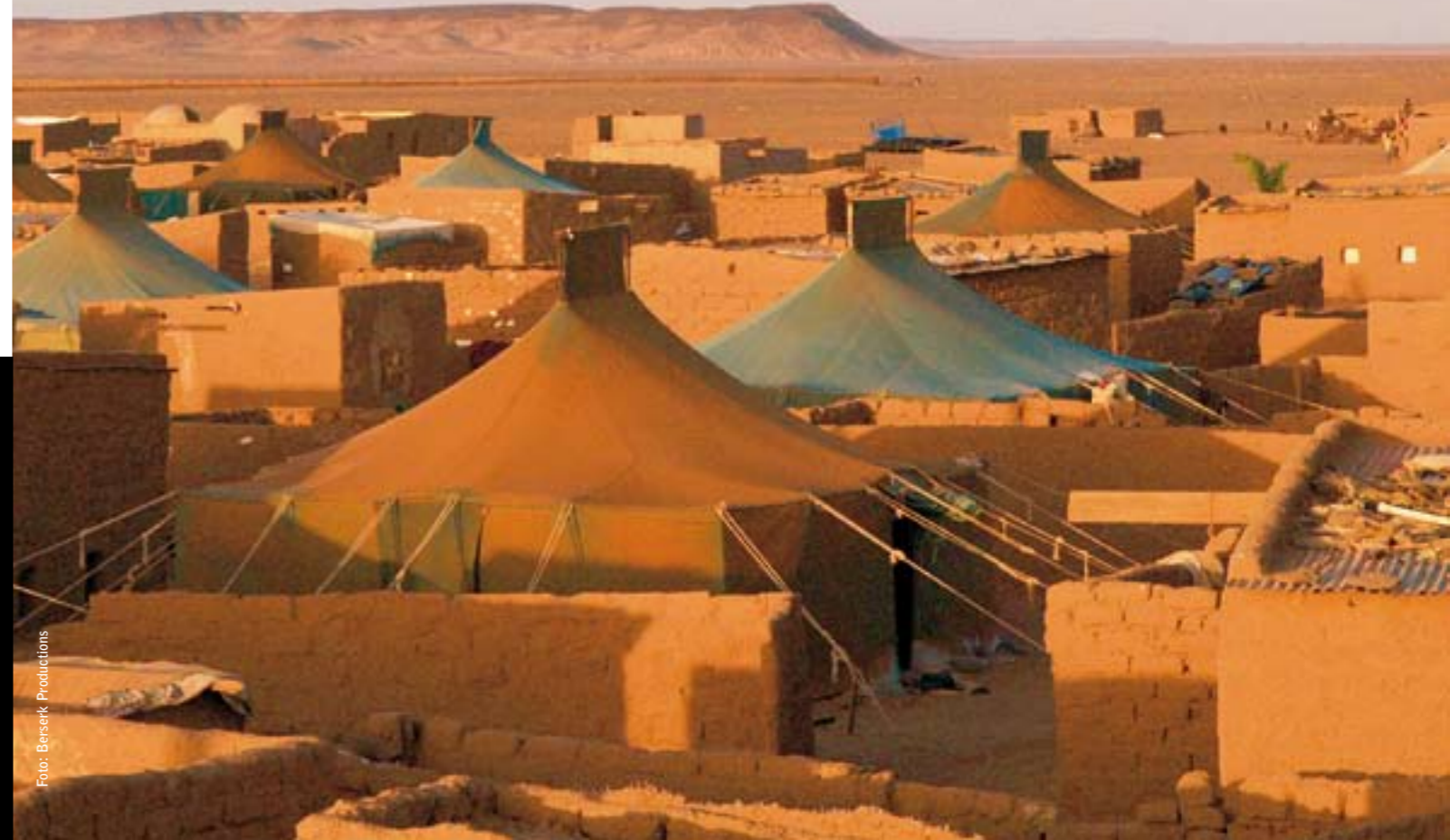

Foto: Berserk Productions

FLYKTNINGHJELPEN
NORWEGIAN REFUGEE COUNCIL

INNHold

OM HEFTET: Okkupert land, fordrevet folk **2**

BAKGRUNN: Vest-Sahara - Afrikas siste koloni **3**

Saharawiernes lange historie **6**

Flyktningleirer i endring **6**

FLYKTNINGENE: Isolert i ørkenen **9**

POLITIKK: Stormaktenes spill **10**

FN-sporet renner ut i sanden **12**

Fisk, fosfat og internasjonalt næringsliv **14**

MENNESKERETTIGHETER: Fengsles for sine meninger **14**

Saharawiernes rett til selvbestemmelse **16**

FLYKTNINGHJELPENS ANBEFALINGER **18**

identifisere de stemmeberettigede for deretter å avholde en folkeavstemning i begynnelsen av 1992, hvor saharawiene skulle få velge mellom innlemmelse i Marokko og full uavhengighet.

Men så startet problemene. Istedenfor noen få uker skulle FN-operasjonen bruke hele åtte år på å identifisere de stemmeberettigede. Prosessen ble hele tiden trenert av Marokko, som brukte ventetiden til å flytte stadig flere marokkanske settlere inn i Vest-Sahara i strid med internasjonal lov. Da MINURSO endelig var ferdig med registreringen i 2000, godtok ikke Marokko de ferdigstilte velgerlistene.

Selv ikke utnevnelsen av en tidligere amerikansk utenriksminister som FNs spesialutsending til Vest-Sahara, fikk fortgang i prosessen. I løpet av de sju årene James Baker arbeidet for å komme fram til en enighet mellom partene, presenterte han flere forslag til løsning. Det siste forslaget som han la fram i 2003, innebar at samtlige marokkanske bosettere som hadde bodd i Vest-Sahara siden 1999, skulle få delta i folkeavstemningen. Polisario, som allerede hadde inngått mange kompromisser, aksepterte til manges overraskelse forslaget, vel vitende om at de ville kunne tape en avstemning under disse nye betingelsene. Marokko nektet imidlertid å akseptere forslaget.

I 2004 ga Baker opp og gikk av som spesialutsending. Han mente det ville bli umulig å finne en løsning som kunne aksepteres av begge parter. Resultatet av FNs årelange arbeid – en liste over stemmeberettigede saharawier – ligger i dag arkivert i tunge stålbokser et sted i Genève.

KREVER INNLEMMEELSE Saharawiene er blitt lovet en folkeavstemning som skal avgjøre deres egen fremtid. Mer enn 100 FN-resolusjoner og Den internasjonale domstolen i Haag (i 1975) slår fast at saharawiene har

Det saharawiske te-ritualet er viktig i flyktningenes hverdag.

folkeretten på sin side. Likevel har de aldri fått utøve sin rett til selvbestemmelse. I stedet kan Marokko fortsette okkupasjonen uten store konsekvenser, til tross for at ikke et eneste land i hele verden har anerkjent Vest-Sahara som en del av Marokko. Derimot har saharawienes egen stat, Den Saharawiske Arabiske Demokratiske Republikk (SADR), siden 1976 blitt anerkjent av over 80 stater¹⁾. SADR er også, til forskjell fra Marokko, medlem av Den afrikanske union (AU).

Marokko nekter nå å godta en folkeavstemning som tillater at uavhengighet skal være et

av alternativene. Som et «nytt» forslag til løsning, la Marokko i 2007 fram en plan som ville innebære at Vest-Sahara innlemmes som en integrert del av Marokko, men med en grad av autonomi.

FN har ikke reagert på at Marokko dermed bryter avtalene som de signerte med Polisario på 90-tallet, og folkeretten som fastslår saharawienes rett til selvbestemmelse. To av de permanente medlemmene i FNs Sikkerhetsråd, USA og Frankrike, uttalte derimot i 2007 at den marokkanske planen er et godt forslag.

Mens det trekker ut i langdrag å finne en politisk løsning, lever flyktningene under ekstreme klimatiske forhold i den algeriske ørkenen. All mat de spiser bærer logoen til en internasjonal hjelpeorganisasjon. De siste årene er bistanden blitt stadig mindre og samtidig mer uforutsigbar. Denne totale avhengigheten gjør flyktningene svært sårbare for nettopp sviktende og mangelfull bistand.

Ifølge Polisario, som administrerer leirene, lever til sammen 165.000 saharawiske flyktninger i Algerie. Nye generasjoner vokser opp uten å ha sett sitt hjemland, og et helt folk er splittet av den marokkanske okkupasjonen, muren og landminene.

TIL HINDER FOR UTVIKLING De første store saharawiske demonstrasjonene inne i de okkuperte områdene av Vest-Sahara fant sted i 1999. Med dette tok motstands kampen i Vest-Sahara en ny vending. Nå var det ikke lenger bare Polisario som fremstod som frigjøringshelter, men også de sivile saharawiene som våget å utfordre okkupasjonsmakten direkte. Frontlinjen i konflikten flyttet seg til de okkuperte områdene. Internasjonale

organisasjoner og presse dekket hvordan de saharawiske aktivistene i Vest-Sahara ble utsatt for tilfeldige pågrep, tortur, husransaker og omfattende overvåking av marokkansk politi²⁾. I perioder av 2005 og 2006 var nesten samtlige av de ledende saharawiske menneskerettighetsaktivistene i Vest-Sahara arrestert. Den andre bølgen av demonstrasjoner og overgrep begynte våren 2005.

Det er i dag fortsatt våpenhvile i Vest-Sahara, men den er sårbare. Tålmodigheten til befolkningen i de okkuperte områdene har nådd bristepunktet, og Polisario truer med å gå tilbake til ny krig dersom ikke deres rett til å kunne velge uavhengighet respekteres.

Den marokkanske okkupasjonen er til hinder for utvikling, stabilitet og sikkerhet i dette området på terskelen til Europa. Algerie – Marokkos erkefiende – er Polisarios viktigste støttespiller. Mangelen på samarbeid og fred mellom Marokko og Algerie umuliggjør politisk og økonomisk integrasjon i Nord-Afrika, og fører til at anti-terror samarbeidet mellom de to landene ikke fungerer. Det er på grunn av Vest-Sahara-okkupasjonen at forsøkene på å etablere den regionale samar-

beidsorganisasjonen Den arabiske maghrebunionen (AMU) gjentatte ganger har strandet.

ØKENDE NASJONALISME – Mange tror at den marokkanske annekasjonen av Vest-Sahara er i ferd med å utvikle seg til en kjensgjerning, sier doktorand Jacob Mundy ved Institute of Arab and Islamic Studies, ved det britiske University of Exeter. Mundy er i ferd med å utgi en bok om Vest-Sahara-konflikten.

– Men det mange overser er at den saharawiske nasjonalismen øker, konstaterer han i samtale med Flyktninghjelpen. Mundy påpeker at den 32 år lange marginaliseringen av saharawiene i okkupert område, samt isolasjonen av flyktningbefolkningen, bare har styrket deres ønske om uavhengighet. Han mener at 1991-avtalen med Marokko nå framstår som meningsløs for mange saharawier, og at det er en grense for hvor lenge Polisario kan fortsette sin moderate linje uten å miste sin troverdighet blant saharawiene. – FNs troverdighet som konfliktløsere står og faller på om man klarer å finne en løsning før det blir ny åpen konflikt, mener Mundy. ■

FAKTA VEST-SAHARA

- Offisielt navn: Den saharawiske arabiske demokratiske republikk (SADR). Anerkjent av ca. 80 stater
- Hovedstad: El Aaiún (Laayoune)
- Geografi: 260.000 km². Grenser til Marokko i nord, Mauritania i øst og sør og Algerie i nordøst.
- Klima: Svært varmt i juni/juli (+50–60 grader Celsius); januar ned mot 0 grader Celsius.

- Befolkning⁶⁾: Marokkansk-kontrollert område: Anslagsvis 400.000, hvorav 250–300.000 marokkanske bosettere og 100–150.000 saharawier. I tillegg ca. 160.000 marokkanske soldater og politi.
- Polisario-kontrollert område: Anslagsvis 30.000 nomader.

- Flyktninger: Ca. 160.000 flyktninger bor i leire i Algerie⁷⁾, 26.000 i Mauritania.
- Religion: Befolkningen er sunnimuslimer, men de fleste med et liberalt forhold til religionen.
- Naturressurser: Store forekomster av fosfat av høy kvalitet, potensielle forekomster av olje og gass, store fiskeressurser utenfor kysten.

Flyktnin gleirer i endring

Foto: Flyktningleiren/Renny Hansen

El Aaiun, hovedstaden i okkupert Vest-Sahara.

Saharawienes lange historie

Saharawienes historie strekker seg tilbake til 1100-tallet da arabiske stammer fra Jemen vandret inn i området. De blandet seg med den lokale berberbefolkningen og afrikanske grupper fra sør for Sahara.

Den nomadiske befolkningen i Vest-Sahara har historisk sett vært organisert gjennom stammer, hvor de største var Reguibat, Ait Lahsen, Izarguien og Ouled Delim. Politisk var stammene organisert med et fellesråd som het Ait Arbain. Denne organiseringen dekker geografisk omtrent det området som i dag er Vest-Sahara, og brukes for å legitimere Vest-Saharas historie som statsdannelse. Saharawienes kultur skiller seg fra marokkansk og algerisk, men i mindre grad fra mauritansk. Språk, musikk, klesdrakt og familieorganisering viser store fellestrekk med Mauritania og Vest-Afrika, og bidrar til å markere skillet mot Marokko og Nord-Afrika.

Hassaniya, som er den lokale dialekten av arabisk som snakkes i Vest-Sahara og Mauritania, er distinkt forskjellig fra maghreb-arabisk som snakkes i Nord-

Afrika. Dialekten ligger nærmere klassisk arabisk, men har også mange lånord fra berber. Den spanske kolonifortiden har også ført til at det i Vest-Sahara er mange lånord fra spansk.

Kvinner sin posisjon i samfunnet er i en arabisk kontekst relativt sterk. Som nomadisk befolkning har kvinnene hatt eiendomsrett og kontroll over husholdet og dyra. Dette gjenspeiler seg også i dagens eksilsamfunn, hvor det i stor grad er kvinnene som driver leirene på lokalt nivå.

Saharawiene er, som sine naboer, muslimer. Imidlertid skiller de seg ut ved en meget liberal og avslappet tolkning av islam. Saharawiene har ingen tradisjon med moskeer, og religion anses som å være en privat sak man praktiserer hjemme og har liten innflytelse på dagligliv og politikk. ■

Det internasjonale samfunnet gir stadig mindre humanitær bistand til flyktingene i Algerie. Resultatet er kronisk underernærte barn og en generasjon ungdommer som ønsker seg vekk.

Fram til 90-tallet hadde pengeøkonomien ennå ikke nådd denne utposten i Saharaørkenen. Men noen år etter at våpenhvilen trådte i kraft i 1991, begynte de fire saharawiske flyktningleirene i Algerie sakte å forandre seg.

– Før bodde alle likt og alle jobbet på dugnad for frigjøringskampen. Men nå som bistanden har gått ned og pengeøkonomien har inntatt leirene, svekkes dugnadsånden og forskjellene øker, sier Senia.

Senia Abderahman er 19 år gammel og flykting. Hun vokste opp i flyktningleiren Smara, en av fire leirer i et åpent og tørt ørkenlandskap i det sørvestre hjørnet av Algerie.

Som alle andre saharawiske barn på flukt måtte Senia ut av leirene for å få utdanning utover grunnskole. Siden 1999 har hun knapt sett familien sin. Ungdomsskolen tok hun i Nord-Algerie og videregående fulgte hun i Norge. Nå studerer hun medisin ved et college i Boston, USA.

De saharawiske flyktningleirene regnes fortsatt som svært godt organisert sammenliknet med leirer andre steder i verden. Flykt-

Foto: Berserk Productions

Barna i flyktningleirene har få leker og må sysselsette seg selv.

ningene sørger selv for distribusjonen av bistand, og står for all administrasjon, skolevesen og helsevesen. Det finnes praktisk talt ingen kriminalitet.

I Senias tidlige barndom lå saharawiene fortsatt i krig med Marokko. Flyktingene jobbet gladelig uten betaling for driften av leirene, på sykehusene og i det militære. Med frivillige lærere og en lesekyndighet på over 90% ble flyktningleirene et unikt, velutdannet samfunn på det afrikanske kontinentet.

– Den gangen mottok familien min alt vi trengte i bistand, sier Senia, og lister opp de ulike mat- og forbruksvarene de fikk.

KRONISK UNDERERNÆRT Nå er situasjonen for flyktingene langt verre. Til tross for at FNs Høykommissær for Flyktinger (UNHCR) jevnlig appellerer til det internasjonale samfunnet om å gi mer humanitær bistand, er

det stadig mindre og dårligere mat på middagsbordet til Senias familie.

– Vi får nå bare halvparten av maten vi fikk tidligere, sier Senia.

UNHCR og Verdens Matvareprogram (WFP) anslår at to tredeler av kvinnene i flyktningleirene lider av blodmangel, mens Kirkens Nødhjelp i en egen undersøkelse i 2007 anslår den til 46%. UNHCR og WFP anslår også at en tredel av barn under fem år er kronisk underernært⁸⁾, mens Kirkens Nødhjelp i 2004 rapporterte om så mye som 40%. I perioder inntar flyktingene så lite som en tredel av daglig anbefalt kalori-mengde⁹⁾. Ferskmat får de nesten aldri.

Den manglende bistanden påvirker sterkt dagliglivet i leirene. Flyktingene, som før fikk alt de trengte fra de utenlandske givorganisasjonene, må nå spe på kostholdet med det lille de tjener. Dermed smuldrer den

tidligere dugnadsøkonomien opp. Mange av de som jobbet frivillig for fellesskapet, er blitt nødt til å se seg om etter andre inntektskilder. Noen har satt opp små butikker i leirene eller driver handel i Mauritania eller byen Tindouf noen kilometer unna. Andre mottar penger fra fadderordninger i Spania. Lærerne har begynt å forlate klasserommene. De har ikke lenger råd til å undervise.

Det er to grunner til at den humanitære bistanden har sunket, ifølge Verdens Matvareprogram (WFP). Den første er givertrotthet, *donor fatigue*. Få organisasjoner er motiverte til å gi bistand til den samme flyktningsbefolkningen i tre tiår på rad. Den andre grunnen er disputer om hvor mange flyktinger som egentlig bor i leirene. Befolkningstall har alltid vært et sensitivt tema for begge parter i Vest-Sahara-konflikten. Polisario sier det bor 165.000 flyktinger i leirene, mens WFP i 2004 anslå befolkningen til 158.000. Men i 2005 reduserte WFP og UNHCR bistanden til å gjelde «90.000 av de mest sårbare flyktingene» uten å definere hva «mest sårbare» betyr, eller hvordan man hadde kommet fram til det ovennevnte tallet. Etter en omfattende flom i januar 2006 ble imidlertid antallet mottakere satt opp til 125.000, og i juni 2007 ble endringen bekreftet av UNHCR¹⁰⁾. Uansett: FN har fortsatt problemer med å skaffe nok bistand til flyktningleirene. Ulike FN-organer og saharawiske organisasjoner varsler ofte om at matvarelagrene er på grensen til å gå tomme, og at de ikke vil vare mer enn noen uker fram i tid¹⁰⁾.

ØNSKER SEG VEKK Sviktende bistand og politisk stillstand har ført til at en hel generasjon av ungdommer drømmer seg vekk fra leirene¹¹⁾. Mange av dem som reiser hjemme- >>

KONFLIKTEN DE SISTE 35 ÅRENE

1973: Frigjøringsbevegelsen Front Polisario dannes i Spansk Sahara for å kaste ut kolonimakten Spania.

1974: Spania gir etter for et årelangt press fra FN om at landet må avkoloniseres, og godtar å avholde en folkeavstemning.

Sommeren 1975: FN sender en delegasjon til området som forberedelse fram mot avstemningen. Delegasjonen besøker samtlige tettsteder i Spansk Sahara, og rapporterer hjem at saharawiene unisont krever selvstendighet for kolonien.

1975: Marokko motsetter seg FN-planene om folkeavstemning og hevder at området var en del av Marokko lenge før kolonitiden. Marokko lykkes i å utsette folkeavstemningen ved å be FN om å søke råd ved Den internasjonale domstolen i Haag.

16. oktober 1975: Den internasjonale domstolen i Haag kommer med en klar uttalelse om Vest-Sahara: Marokkos krav på Vest-Sahara blir avvist³⁾. Riktignok fantes det visse bånd mellom

folket i Vest-Sahara og det marokkanske kongedømmet, men «domstolen har ikke funnet noen legale bånd av en slik art at de påvirker gjennomføringen av Generalforsamlingens resolusjon 1514 (XV) om avkoloniseringen av Vest-Sahara, og spesielt ikke prinsippet om selvbestemmelse gjennom befolkningens fritt uttrykte ønske».

6. november 1975: Marokkos Kong Hassan II ser bort fra Haag-uttalelsen og innleder den såkalte «grønne marsjen». Det marokkanske militæret og 350.000 sivile marokkanere invaderer Vest-Sahara. Samtidig rykker mauritanske styrker inn i Vest-Sahara sørfra. Da det marokkanske flyvåpenet slipper fosfor- og napalmbomber over tettsteder i Vest-Sahara, flykter flertallet av den saharawiske befolkningen over grensen til Algerie.

27. februar 1976: Polisario oppretter Den saharawiske arabiske demokratiske republikk. Republikken blir senere anerkjent av mer enn 80 stater, og er i dag et fullverdig medlem av Den afrikanske union. >>

fra ender opp som tomatplukkere eller bygningsarbeidere i Spania.

Presidenten av Vest-Sahara-republikken, Mohammed Abdelaziz, har kalt utflyttingen av ungdom «den alvorligste og mest katastrofale trusselen som vårt samfunn står overfor».

– At unge flytter er årsak til stor bekymring, fordi det tjener den politikken Marokko følger, og som har som mål å tømme områdene for dets innbyggere og strippe det folkelige opprøret for dets aktive kraft, har president Abdelaziz sagt⁽¹²⁾. Denne uttalelsen er sannsynligvis like mye myntet på saharawiske ungdommers flukt fra de okkuperte områdene som fra flyktningleirene.

Med knappe ressurser kan Polisario gjøre lite for å tilby ungdommene meningsfulle arbeidsplasser eller høyere utdanning i leirene.

SOSIALE SKILLER Noe som, ifølge Senia, opp-tar mange i leirene, er de sosiale endringene som nå vokser fram sammen med penge-økonomien. Hun hevder at den største forskjellen er mellom familier som har klart å sende ett av sine medlemmer til andre land og de som ikke har det.

– I tillegg til at folk flest faktisk er fattigere, har mange begynt å føle seg fattigere, sier hun. – I tillegg til at barna er underernærte og lever i ekstrem fattigdom, har de virkelig blitt oppmerksom på velstanden i Europa. Sånn var det ikke før, sier hun.

Som mange andre studerende saharawiske flyktninger ønsker Senia å returnere til et fritt og uavhengig Vest-Sahara etter at hun er ferdig med studiene. Etter planen er hun ferdig utdannet lege om 8 år.

– Jeg ber til Gud om at Vest-Sahara er selvstendig når jeg er ferdig med studiene. Hvis det ikke er det, reiser jeg likevel tilbake til leirene. Det er viktig for meg å bruke mine kunnskaper til det beste for mitt folk. ■

Foto: Heidi Haugen

Senia Abderahman (19) har vokst opp i flyktningleirene.

Natt over Vest-Sahara

Det er nettopp blitt natt. Min bestemor, Asisa, og jeg sitter på de kalde og myke sanddynene i den algeriske ørkenen og ser på stjernehimmelen.

AV SENIA ABDERAHMAN (19), STUDENT OG FLYKTNING

Hun strekker armen mot himmelen og begynner å fortelle meg navnene på de ulike stjernene. Selv om hun er fullstendig blind, kan hun fortsatt fornemme det som en gang var synlig for henne. Hun pleier å fortelle om sine drømmer for vårt hjemland. I natt forteller hun meg imidlertid en annen historie – en hendelse som skulle komme til å endre livet hennes for alltid.

Som mange andre kvinner i hennes ungdom, giftet hun seg da hun var tolv, men hun fikk ikke barn før hun var tjue. At hun ikke fikk barn innen ett år etter bryllupet, var til stor bekymring for familien hennes. Likevel var mannen hennes forståelsesfull og skilte seg ikke fra henne av den grunn. Vanligvis startet hun dagen svært tidlig med å melke kyrne. «Alt var grønt og luften var så frisk,» sier hun og sammenligner hjemstedet med den tørre flyktningleiren hvor hun har bodd de siste tretti årene.

En dag, i januar 1976, hendte noe usedvanlig. Før den dagen hadde Asisa hørt at den marokkanske hæren hadde angrepet området og tvunget folk til å flytte. Men ingen i familien hadde riktig innsett alvorret i situasjonen før de selv ble rammet: Marokkanske tropper stormet den lille landsbyen deres. I det øyeblikket dro mannen hennes av gårde for å kjempe for sitt folk. Asisa, sammen sine tre døtre og tre sønner, måtte krysse ørkenen for å søke tilflukt i Algerie.

De måtte gå til fots. Hverken kameler eller biler kunne benyttes, fordi de ville bli altfor synlige mål for de marokkanske bombeflyene. De kunne bare gå om natten, mens de om dagen gjemte seg mellom trær og steinblokker for å hvile. «Lala og jeg måtte bytte på å se etter fly, mens de andre sov,» minnes bestemor.

Lala, min mor, var tolv år, men den eldste av barna. Brahim, den yngste, var bare åtte måneder. Etter tre dager slapp de opp for mat og vann siden de bare hadde kunnet bære med seg litt bagasje. Nå måtte de overleve på det de kunne finne i den nakne ørkenen. Ikke lenge etter døde Brahim av dehydrering og bare to dager etter døde de to andre små guttene av en landmineeksplosjon. «Halve familien var borte. Det var en total katastrofe og nå var det bare jeg og tre gjenlevende barn på flukt i ørkenen,» sier bestemor.

Den følgende dagen, da de fortsatte sin reise østover, slapp et fly en bombe like foran dem. Bomben gjorde bestemor blind, men de fortsatte å gå. Med et smil og med tårer i øynene sier hun: «Den neste dagen kom to menn i en lastebil fra Polisario og tok oss med til leirene.»

En måned etter at de ankom flyktningleirene i Algerie, fikk Asisa beskjed om at mannen hennes var drept i kamp.

For meg er bestemor et eksempel på stort mot og saharawienes rettferdige kamp. Med halve familien drept, og etter tre tiår i flyktningleirene, håper hun fortsatt å kunne dra tilbake til sitt hjemland. «Marokkanerne må gjerne ha våpen, geværer og fly, men vi saharawier har tålmodighet og beslutsomhet,» sier bestemor alltid til meg.

Vi, ungdommene fra Vest-Sahara, har ikke selv opplevd krigen eller at Marokko rykket inn i landet vårt. Men vi vet godt hvordan det har påvirket oss alle. Jeg ble selv født i en av disse leirene. Mens jeg studerer i utlandet, bor min familie på sju personer fortsatt i det samme teltet. Her har familien holdt til midlertidig i år etter år. Noen ganger klatrer temperaturen over 50 grader celsius, og det er ikke mye man kan ta seg til, bortsett fra å vente – vente på at det internasjonale samfunn reagerer.

I motsetning til mange andre unge saharawier har flere av mine drømmer blitt oppfylt. Jeg var den første saharawien som ble valgt ut til å studere i Norge, og nå har jeg fått et stipend ved et college i USA. Blant fremmede som jeg snakker med, er det svært få som har hørt om de saharawiske flyktningene. Leirene har eksistert så lenge, men på et så fjernt og øde sted at jeg tenker de færreste i verden noensinne har hørt vår historie, avslutter Senia. ■

KONFLIKTEN DE SISTE 35 ÅRENE

1979: Mauritania trekker seg ut av Vest-Sahara og oppgir sine territoriale krav. Marokko overtar raskt den delen av Vest-Sahara som Mauritania hadde kontroll over. FNs generalforsamling reagerer med å «beklage sterkt forverringen av situasjonen resulterende fra den fortsatte okkupasjonen...», og oppfordrer Marokko til å «avslutte okkupasjonen av Vest-Saharas territorium»⁴⁾.

1981-1987: For å stoppe angrepene fra Polisario, bygger Marokko (med hjelp fra Israel og USA⁵⁾) en 2200 kilometer lang mur gjennom Vest-Sahara, omkranset av et av verdens største minefelt. I dag strekker festningsverket seg gjennom hele Vest-Sahara og deler landet i to.

1991: FNs sikkerhetsråd og partene blir enige om en folkeavstemning for befolkningen i Vest-Sahara. FNs misjon for en folkeavstemning i Vest-Sahara (MINURSO), blir stasjonert i Vest-Sahara for å avholde avstemningen innen første halvdel av 1992.

2000: Folkeavstemningen er ennå ikke avholdt. Marokko nekter å godta listene over stemmeberettigede, som FN har produsert.

2004: James Baker trekker seg som spesi- alutsending. Han mener det vil bli umulig å finne en løsning som kan være akseptabel for begge parter.

2007: FN ber partene om å møtes på ny for å finne en løsning. De første direkte samtaler mellom partene på sju år tar til.

2008: Det eneste partene hittil er enige om, er å fortsette forhandlingene. Polisario vil ha folkeavstemning der selvstendighet skal være et av alternativene. Marokko motsetter seg dette og tilbyr kun begrenset autonomi under marokkansk kontroll.

Marokko har et svært godt forhold til Frankrike og har tradisjonelt vært nært knyttet til Spania. Penger og våpen har kommet fra USA og Saudi-Arabia. Da hjelper det lite at Den afrikanske union står på Vest-Saharas side.

Marokko: Populær i Vesten, tross okkupasjon og overgrep

– Hadde vi forhindret den Grønne Marsjen, ville vi ha ødelagt vårt forhold til Marokko, sa USAs daværende utenriksminister, Henry Kissinger, om Marokkos inntog i Vest-Sahara i 1975.

Den marokkanske invasjonen skjedde midt under den kalde krigen. Avklassifiserte dokumenter fra møter i Det hvite hus vitner om at USA var svært inneforstått med Marokkos inntog i Vest-Sahara¹³.

Med sin strategiske beliggenhet ved Gibraltarstredet, på dørstokken til Europa, har Marokko flere sterke kort å spille overfor sine allierte. De vet at EU ønsker et nært samarbeid for å løse utfordringer knyttet til innvandring og narkotika og har derfor lyktes med å gjøre seg selv til en viktig partner for Vesten. Marokko bruker dessuten Den arabiske liga for å skaffe seg støtte for sin okkupasjon av Vest-Sahara, og fremstår som en nær alliert i USAs såkalte krig mot terror.

BUSH IMOT SELVBESTEMMELSE I sin selvbiografi vitner USAs tidligere FN-ambasador John Bolton om at USAs forhold til Marokko er grunnleggende uendret siden 1975¹⁴. Fra 1997 til 2000 arbeidet Bolton med å finne en løsning på Vest-Sahara-spørsmålet, sammen med FNs spesialutsending James Baker. Til tross for sin bakgrunn som konservativ og nær venn av George W. Bush' regjering, gikk han hardt ut mot USAs politikk i Vest-Sahara-saken.

– De aksepterte Marokkos påstand om at uavhengig Vest-Sahara vil destabilisere Marokko, med risiko for at ekstreme islamister kan overta, skriver Bolton.

Han poengterer at nesten alle var inneforstått med at saharawiene ville stemme for uavhengighet dersom det ble avholdt

en folkeavstemning. Bolton sier at han gjorde flere forsøk på å finne støtte i USA for at saharawiene kunne få gjennomføre sin avstemning, men uten å lykkes. Han hevder også at Bush-administrasjonen har foretrukket stabilitet for det marokkanske monarkiet framfor selvbestemmelse for saharawiene.

Da Marokko i april 2007 la fram et forslag om å inkludere Vest-Sahara som en del av Marokko, valgte amerikansk UD å betegne det som «et konstruktivt bidrag til å finne en løsning på konflikten». Samtidig har USA fått avtaler med kongedømmet på leveranser av krigsmateriell for flere milliarder dollar.

Det er imidlertid ikke USA som er Marokkos nærmeste allierte, men Frankrike. Hver gang Vest-Sahara-saken har vært oppe til diskusjon i FNs sikkerhetsråd eller i EU, har Frankrike lobbet for Marokkos interesser. Frankrike har blant annet lyktes i å hindre at menneskerettighetsovergrepene begått av Marokko fordømmes av Sikkerhetsrådet. Når FNs generalsekretærer har bedt om et utvidet mandat for FN- styrken MINURSO til å inkludere overvåking av menneskerettighetene i Vest-Sahara, har Frankrike motsatt seg det. Frankrike er Marokkos fremste handelspartner og bistandsyter, og den franske politiske eliten har i en årrekke hatt tette bånd til Marokko.

Energiselskapet Kerr-McGee fra USA og oljeselskapet TotalFinaElf fra Frankrike inngikk i 2001 kontrakter med Marokko om oljeleting utenfor kysten av Vest-Sahara. FN-sekretariatet slo imidlertid i januar 2002 fast at det vil være ulovlig å ta ut olje fra det okkuperte området.

SPANIAS ARV De siste årene under Øst-Timors kamp for frigjøring fra indonesisk

okkupasjon, ledet den gamle kolonimakten Portugal an i å støtte det østtimoresiske folkets frigjøring. Spania spiller ikke en slik rolle overfor saharawiene, snarere tvert imot.

Siden Spania trakk seg ut i 1975, har de fleste spanske regjeringene gjort sitt ytterste for å beholde sitt gode naboland med Marokko. Logikken later til å være at det er kun gjennom et godt samarbeid med sitt naboland i sør, at Spania kan ha håp om å hindre at en bølge av narkotika og immigranter kommer over den utsatte spanske grensen. Spania har dessuten territorielle tvister med Marokko, både i forhold til de to små spanske enklavene på Marokkos nordkyst, Ceuta og Melilla, og i forhold til eventuelle oljefunn i farvannene utenfor Kanariøyene.

En av de tyngste interessegruppene i forhold til spansk utenrikspolitikk – også i Vest-Sahara-saken – er spansk fiskeri-industri. Spania lyktes å presse gjennom en kontroversiell fiskeritavtale mellom EU og Marokko i 2006. Gjennom avtalen betaler EU 144 millioner euro til den marokkanske staten mot at EUs fiskeriflåte i fire år får fiske i farvann under marokkansk kontroll, inkludert de okkuperte vestsahariske områdene. Nesten samtlige kvoter er gitt til Spania. En bred folkelig støtte for saharawiene og den vestsahariske frigjøringsbevegelsen Front Polisario i den spanske opinionen har derfor vansker med å påvirke sentralregjeringens politikk overfor Marokko.

Med den fransk-spanske støtten til Marokko har EU blitt fullstendig handlingslammet i forhold til å legge politisk press på okkupanten. Saharawi- vennlige land som

De tette båndene mellom Marokko og Frankrike beskytter okkupanten mot nødvendig press.

Sverige, Finland og Irland har hittil ikke klart å veie opp for den pro-marokkanske lobbyen.

AFRIKANSK STØTTE Også blant araberstatene finner Marokko viktig støtte. Blant dem er kongedømmet Saudi-Arabia som støtter Marokko tungt både politisk og økonomisk. Marokko spilte lenge også en nøkkelrolle som pådriver for dialog i konflikten mellom Israel og palestinerne. Dette gjorde at stater med interesser i Midtøsten ønsket å holde seg på godfot med den marokkanske monarken.

Den afrikanske union (AU) holder på sin side på kravet om frigjøring av Vest-Sahara, og anerkjenner Vest-Sahara-republikken som en selvstendig stat og et fullverdig medlem av unionen. Svært mange av medlemslandene har anerkjent Vest-Sahara-republikken, også kjent som Den saharawiske arabiske demokratiske republikk (SADR).

Republikken nærer tette bånd til de tre stormaktene på det afrikanske kontinentet:

Sør-Afrika, Nigeria og Algerie. Et av de siste landene som anerkjente Vest-Sahara-republikken var nettopp Sør-Afrika. Landet anerkjente republikken som følge av at Marokko fra 2004 gikk vekk fra sitt løfte om å akseptere en folkeavstemning for saharawiene. 84 stater i Afrika, Latin-Amerika og Asia har på ett eller annet tidspunkt siden 1976 anerkjent Vest-Sahara-republikken som en selvstendig stat.

Marokko er i dag det eneste landet i Afrika som ikke er med i AU. Marokko trakk seg i protest fra AUs forgjenger OAU da Vest-Sahara ble tatt opp som fullverdig medlem i 1984.

Mauritania, Vest-Saharas naboland i sør, forholder seg forholdsvis nøytralt til konflikten og beholder dermed sitt gode forhold til både frigjøringsbevegelsen Polisario og Marokko. Rundt 20.000–30.000 saharawiske flyktninger bor i Mauritania¹⁵. Mange av de saharawiske flyktningene i Algerie kommer til Mauritania noen måneder i året for å finne arbeid. Det er også her at flyktninger bosatt både i leirene og i

BÅTENE TIL KANARIØYENE

De fleste som flyktet fra Vest-Sahara reiste til Algerie i 1975 og 1976, da Marokko rykket inn i landet. Men strømmen av flyktninger ut av Vest-Sahara har fortsatt fram til i dag. De siste årene har den tatt en annen retning: vestover mot Kanariøyene i små og overfylte båter. Når saharawiene ankommer Kanariøyene, søker mange av dem politisk asyl. I perioder har Spania innvilget asyl til flere hundre saharawiske båtflyktninger om gangen. Av og til rapporteres det om episoder der saharawier omkommer på havet på vei til Kanariøyene.

Europa får møtt sine slektninger fra de okkuperte områdene, utenfor rekkevidden til marokkanske myndigheter. Saharawiene og mauretannerne snakker dessuten samme arabiske dialekt (hassaniya), og mange er medlemmer av de samme klanene. ■

FN-sporet renner ut i sanden

Den tidligere militære sjefen for FN-operasjonen i Vest-Sahara mener FN må stå hardere på kravene om en folkeavstemning om selvstendighet. – Men enkelte permanente medlemmer i Sikkerhetsrådet har ikke ønsket å presse for hardt, sier han.

Så lenge Marokko motsetter seg folkeavstemningen, blir FN-prosessen stående i stampe. Selv syv år med James Baker som FNs spesialutsending var ikke nok for å få en løsning som respekterte saharawiernes rettigheter. Marokko nekter å akseptere tidligere inngåtte avtaler om å avholde en avstemning om selvstendighet for Vest-Sahara. Dermed er man tilbake der man begynte. En 17 år lang FN-ledet prosess har ikke ført til noe politisk gjennombrudd.

Kurt Mosgaard, tidligere sjef for de militære styrkene i FNs operasjon i Vest-Sahara, MINURSO, mener FN må reagere. Han sier at FN må bli tydeligere i sine krav, og at det er på høy tid at folkeavstemningen om selvstendighet for Vest-Sahara avholdes. Han er dermed kritisk til Marokkos avvisning av en slik avstemning.

– FN bør si at folkeavstemningen om Vest-Sahara skal inneholde muligheten for selvstendighet. Selvfølgelig skal avstemningen inneholde dette alternativet. Man skal ikke ha mer enn alminnelig innsikt for å forstå dette, sier Mosgaard i et intervju med Flyktninghjelpen.

MINURSO- sjefen Kurt Mosgaard.

REALPOLITIKK Den danske generalmajoren var sjef for MINURSOs militære styrker i 2005-2007. Han har nå en høy stilling i det danske forsvaret, og har klare meninger om den feilslåtte FN-prosessen. Han tror at *købmandstænkning* og *klassisk realpolitikk* er en viktig årsak til at man aldri har kommet fram til en løsning i Vest-Sahara.

– Noen av de permanente medlemmene i Sikkerhetsrådet har nok hatt en tilknytning til en av partene som har gjort at man ikke vil presse for hardt. Jeg er en veldig sterk FN-tilhenger, men mener også at FN har noen svakheter. FN skal ha en holdning, og man skal ikke alltid velge den letteste løsningen, sier Mosgaard.

Selv har dansken vist evne til å handle. Da han var sjef for MINURSO, beordret han at det marokkanske flagget over FN-bygningen i den vestsahariske hovedstaden El Aaiun skulle fires for godt. Flagget hadde vært til stor irritasjon for mange saharawier og FN- ansatte, men ingen av hans forgjengere hadde fram til da våget å ta det ned. Den lille, men svært symbolske handlingen, skulle gjøre ham svært upopulær i marokkanske kretser.

– Saken er enkel. FN er tydelig på at Vest-Sahara er et territorium hvor statusen ennå ikke er avklart. Da kan man ikke akseptere at det henger et marokkansk flagg over FN-bygningen. Det er direkte imot vårt mandat. Jeg vet ikke hvordan dette kan ha pågått i 16 år uten at noen har reagert, sier han.

Han sier flaggsaken er et av mange bevis på at FN sier én ting i New York, men ofte spiller en annen rolle i praksis.

MÅ SETTE NED FOTEN Etter 17 år med dialog mellom partene, med en frustrert og isolert flyktningbefolkning i Algeries ørken og

med 45 millioner dollar i årlige utgifter for driften av MINURSO, mener generalmajoren at FN har brukt altfor lang tid på å finne en løsning. Hovedproblemet, hevder han, ligger i at man har valgt å holde seg til FN-paktens kapittel VI om en fredelig løsning som begge parter kan akseptere.

– Det er på høy tid at FN setter ned foten og blir klarere i sin tale. Hvis FN ikke vil gå vekk fra kapittel VI, vil det raskt gå nye 30 år med status quo, sier Mosgaard.

Når Sikkerhetsrådet går et skritt videre og benytter seg av paktens kapittel VII, ber det FNs medlemsland om tvangstiltak for å skape fred. Dette gjøres når det ser at fredelig konfliktløsning ikke fører fram, og situasjonen er en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. Da Irak okkuperte Kuwait i 1990 og FN gikk til militært forsvar av landet, benyttet Sikkerhetsrådet kapittel VII. Etter 1990 har langt over hundre resolusjoner blitt vedtatt etter kapittel VII. Sikkerhetsrådet har imidlertid ikke vært villig til det samme når et gjelder Marokkos okkupasjon av Vest-Sahara fra 1975.

«UNITED NOTHING» FNs MINURSO-styrke har hatt som hovedoppgave å overvåke våpenhvilen. Mosgaard sier at de to partene tross alt samarbeider bra med FN i forhold til denne delen av avtalen.

– Samtidig vil noen kanskje si at våpenhvilen bare er en utsettelse av problemet siden den bare var ment midlertidig i påvente av en permanent politisk løsning.

MINURSO har dessuten ikke mandat til å gripe inn i eller å rapportere om menneskerettighetsovergrep i Vest-Sahara. I flere år har Polisario og organisasjonene Human Rights Watch og Amnesty International krevd at MINURSO også skal ha rett og plikt til å beskytte sivilbefolkningen mot slike overgrep. Den norske utenriksministeren Jonas Gahr Støre har også gått ut og krevd at MINURSO- mandatet skal utvides. FNs Høykommissær for Menneskerettigheter (UNHCHR) fulgte opp dette kravet i sin rapport til Sikkerhetsrådet i september 2006, og påpekte behovet for å en kontinuerlig overvåking og beskyttelse av menneskerettighetssituasjonen²⁾. Denne

anbefalingen ble senere støttet av FNs generalsekretærer Kofi Annan og Ban Ki-moon i deres rapporter¹⁶⁾, og flere av Sikkerhetsrådets medlemmer har forsøkt å inkludere den i sine resolusjoner. Likevel har denne anbefalingen aldri oppnådd støtte i Sikkerhetsrådet på grunn av Frankrikes motstand. Dermed står operasjonen tilbake som et «stille vitne til grove menneskerettighetsbrudd», ifølge Amnesty¹⁷⁾.

Tross våpenhvilen mener saharawiene at FN har sviktet sitt oppdrag. For mange var det uakseptabelt i det hele tatt å legge ned våpnene i 1991 til fordel for en folkeavstemning. Nå ser de at Polisarios strategi kan ha mislyktes og at FN er ute av stand til å presse fram en løsning. Saharawiernes kritikk er kross: «UN står for United Nothing,» sier man i flyktningleirene i Algerie.

Mosgaard er uansett sikker på at en ny krig ikke vil være en løsning, og at verken Polisario eller Marokko kan vinne på slagmarken.

– Derimot kan en ny krig føre til uro i hele Nordvest-Afrika. Den vil koste mange menneskeliv på begge sider, og det vil komme nye flyktningstrømmer. Marokko vil bli økonomisk hardt rammet, og det vil alltid være en risiko for at en krig vil involvere nabostatene. Hver dag det ikke er krig er en god dag, sier Mosgaard. ■

MINURSO

- FNs misjon for en folkeavstemning i Vest-Sahara. (Mission des Nations Unies pour l'organisation d'un référendum au Sahara Occidental)
- Opprettet av FNs Sikkerhetsråd i 1991.
- Består av over 480 mann (sivile og militære).
- Opererer på begge sider av muren.
- Har blant annet som mandat å overvåke våpenhvilen, gjennomføre folkeavstemningen, etterse fangeutveksling og senere reduksjon av marokkanske tropper.
- Les mer på www.un.org/Depts/dpko/missions/minurso

Foto: Eirik Hjort Kirkerud

HØYKOMMISSÆR SOM REISEOPERATØR

Siden 2004 har FNs Høykommissær for flyktninger, UNHCR, gjennomført et program for økt kontakt mellom saharawiene i flyktningleirene og i de okkuperte områdene.

Den viktigste delen av programmet består av charterfly som går i skytteltrafikk mellom de to stedene. Dermed får saharawier fra leirene mulighet til å besøke sine slektninger i de okkuperte områdene i noen dager – og motsatt.

Programmet er blitt svært godt tatt imot av saharawiene. Flere tusen mennesker har deltatt i besøksprogrammet – de fleste kvinner – mens enda flere står på ventelister for å delta.

Programmet er svært kostbart og har i perioder vært truet av nedleggelse på grunn av pengemangel.

NORGE STØTTER FN

Norsk politikk i Vest-Sahara-saken har alltid vært å «støtte FNs generalsekretærs innsats for en politisk løsning på situasjonen i Vest-Sahara»¹⁸⁾, og har de siste årene lagt til at «Norge ser det som viktig å avstå fra handlinger som kan utlegges som en legitimering av situasjonen i Vest-Sahara». Da Norge satt i Sikkerhetsrådet 2001–2002, spilte man en aktiv rolle til forsvar for saharawiernes rettigheter. Fra slutten av 90-tallet har norsk UD støttet både humanitære bistandsprosjekter i flyktningleirene, samt landminerydding i de Polisario-kontrollerte delene av Vest-Sahara.

Men utover dette har Norge tatt få politiske initiativer for å arbeide for en løsning på konflikten. Norsk støtte til FN er uforbeholden og uendret til tross for at FN ikke har evnet å presse Marokko til å respektere folkeretten.

Fisk, fosfat og internasjonalt næringsliv

Utenlandske selskaper spiller en stadig større rolle i Vest-Sahara-konflikten. De gir marokkanske bosettere arbeidsplasser og okkupasjonsmakten inntekter.

Marokkos gigantiske satsing på fiskerisektoren i Vest-Sahara har forrykket befolkningssammensetningen i de okkuperte områdene. Noen anslår at så mange som 120.000 fiskere i dag bor langs kysten av Vest-Sahara¹⁹. Stemmer dette kan det være mange flere marokkanske fiskere enn gjenværende saharawier i de okkuperte områdene. Siden saharawiene ikke tradisjonelt er fiskere, men nomader, tar de knapt del i fiskeindustrien.

I denne utviklingen spiller norske selskaper en aktiv rolle. For eksempel planlegger den norske fiskeribedriften Sjøvikgruppen, fra Midsund i Møre og Romsdal, å sysselsette opptil 300 marokkanske settlere i Vest-Sahara. Selskapet har både fiskelisen og mottaksanlegg på land. Sjøvikgruppen sier til norsk presse at prosjektene er uproblematisk, og gir seg inn på historiske og folkerettslige fortolkninger ved å erklære at Vest-Sahara «alltid har vært marokkansk²⁰».

I tillegg frakter norske rederier fisk og fosfat til det internasjonale markedet. Marokkos ulovlige fosfateksport gir landet inntekter på rundt én milliard kroner årlig²¹.

NORSK UD FRARÅDER Flere av selskapene avfeier de etiske dilemmaene ved handelen. Et av rederiene som frakter fosfat fra Vest-Sahara, er det delvis norskeide Gearbulk. – Selv om handel med den marokkanske okkupasjonsmakten i Vest-Sahara ikke er å anbefale, er det heller ikke forbudt, sier styreleder i Gearbulk, Kristian Jebsen²². Selskapet sier de ikke har vurdert de etiske eller moralske sidene ved frakten, da det er andre som kjøper og selger fosfatet. – Vi bare frakter det, sier Jebsen²³.

I en periode på 16 måneder i 2006-07 fraktet rederiet rundt 130.000 tonn fosfat til New Zealand²⁴. Det kan tilsvare en inntekt til det marokkanske statseide fosfatselskapet på rundt 43 millioner kroner. Til sammenlikning var samlet norsk humanitær bistand til flyktningleirene i samme periode på bare 6 millioner kroner.

Norske myndigheter fraråder norsk næringsliv å operere i Vest-Sahara. Samme holdning er også blitt tydelig i forvaltningen av Statens pensjonsfond – Utland, som i 2005 valgte å selge sine aksjer i det amerikanske oljeselskapet Kerr-McGee. Oljeselskapet var i ferd med å lete etter olje utenfor kysten av Vest-Sahara på vegne av marokkanske myndigheter.

«Marokko har i en årrekke, til tross for sterk fordømmelse fra FN, okkupert Vest-Sahara. Kerr-McGee legger etter rådets vurdering til rette for Marokkos mulige utnyttelse av naturressursene i området. Rådet anser slik virksomhet som et 'særlig grovt brudd på grunnleggende etiske normer' blant annet fordi dette kan bidra til å legitimere Marokkos suverenitetskrav og dermed undergrave FN's fredsprosess.» uttalte Finansdepartementet den gangen²⁵. Selskapet mistet etter hvert flere andre aksjonærer inntil de i 2006 offentliggjorde at de ikke lenger ville fortsette sine aktiviteter i Vest-Sahara. ■

Fra en demonstrasjon i det okkuperte El Aaiun. Faren for å bli arrestert og torturert er overhengende.

Fra innsiden av det marokkanske «svarte fengselet» i den vest-sahariske hovedstaden El Aaiun, hvor de fleste saharawiske politiske fangene holdes.

Fengsles for sine meninger

Marokko slår hardt ned på saharawier som krever selvbestemmelse eller uavhengighet.

Det har aldri vært enkelt å arbeide for menneskerettigheter i Vest-Sahara. Alle de uavhengige menneskerettighetsorganisasjonene i de okkuperte områdene har siden 2000 enten blitt nedlagt ved dom eller blitt nektet å registrere seg. Nettverkene av saharawiske menneskerettighetsaktivister må dermed operere ulovlig. De dokumenterer hvordan saharawiske røster slås ned på gjennom arrestasjoner, omfattende overvåking, voldelig inngripen i demonstrasjonstog og stadige husransaker. Overgrepene er også veldokumentert i en intern rapport fra FN's Høykommissær for Menneskerettigheter.

Hovedkonklusjonen i rapporten fra Høykommissæren for Menneskerettigheter er at

det er den manglende oppfyllelsen av saharawiernes rett til selvbestemmelse som er opphavet til alle andre brudd på menneskerettighetene i landet. Det er derfor de marokkanske overgrepene hovedsakelig rettes mot dem som krever respekt for denne retten. Det er spesielt vanlig med overgrep mot ungdommer som er aktive i demonstrasjoner²⁶⁽²⁷⁾²⁸. Amnesty og andre menneskerettighetsorganisasjoner rapporterer ofte om saharawier som arresteres for uker av gangen, uten tiltale eller rettsak og med besøksforbud.

I tillegg til overgrep fra myndighetene opplever mange saharawier diskriminering fra sine marokkanske naboer. Hverdagsdiskrimineringen gjør at saharawiene etter hvert er blitt økonomisk marginaliserte i sitt eget land. Mange opplever at fattige marokkanere, som nylig har flyttet til Vest-Sahara for å prøve lykken, har gjort større økonomisk suksess enn dem selv. Politisk aktive saharawier blir ofte sparket fra sine arbeidsplasser, fratatt lønn eller nektet

skolegang. Av og til maner marokkansk politi til vold mellom marokkanere og saharawier ved å «oppmuntre gjenger av lokale kjeltringer til å trenge inn i og vandalisere hjemmene og butikkene» til saharawiene²⁹. Ifølge saharawiske studenter var det dette som skjedde da universiteter over hele Marokko ble angrepet i mai 2007

Selv om situasjonen ikke er like ille som da krigen raste mellom 1975 og 1991, begås det fortsatt omfattende brudd på menneskerettighetene. Noen av overgrepene fra 70- og 80-tallet setter fremdeles et sterkt preg på det saharawiske samfunnet. En av de mest brukte undertrykkelsesmetodene på den tiden var å bortføre saharawier. Fortsatt regnes rundt 500 saharawier som «forsvunnet» etter pågrepelse av marokkansk politi eller militære. I september 1991 løslot Kong Hassan 350 saharawiske fanger fra hemmelige fengsler. Mange av dem hadde vært savnet siden 1975, og myndighetene hadde til da nektet ethvert kjennskap til dem. Bortsett fra dette tilfellet har marokkanske

myndigheter ikke vist noen vilje til å oppklare de mange hundre sakene knyttet til folk som har forsvunnet.

Etter kritikk av menneskerettighetssituasjonen i Marokko og Vest-Sahara nedsatte marokkanske myndigheter i 2004 en Retterferdighets- og Forsoningsinstans³⁰. Men det ble raskt tydelig at instansen behandlet saker som angikk Vest-Sahara mer forsiktig og tilfeldig enn hva tilfellet var med saker i selve Marokko. Offentlige høringer som skulle finne sted i den vestsahariske hovedstaden El Aaiun, var, for eksempel, de eneste som ble avlyst. Human Rights Watch har uttalt at sakene som gjaldt Vest-Sahara var «underrepresentert» i kommisjonens offentlige høringer³¹.

Amnesty International har notert en viss forbedring i menneskerettighetenes kår i Marokko de siste årene, men påpeker at det ikke gjelder for de delene av Vest-Sahara som er okkupert av Marokko. «Her er situasjonen langt mer kritisk», skriver de i sin «Landprofil: Marokko og Vest-Sahara». ■

Fiskeolje fra Vest-Sahara havner i Omega 3-kapsler over hele verden, også i Norge.

Foto: M. Knutsen Bjørke/Norwatch

Saharawienes rett til selvbes temmelse

Flyktingenes og det saharawiske folkets rettigheter må forstås i en bredere folkerettslig kontekst. Vest-Sahara er et av få gjenværende avkoloniserings spørsmål som reguleres blant annet av bestemmelser i FN-pakten.

I 1963 ble landet inkludert i listen over *ikke-selvstyrte områder*³². En rekke resolusjoner i Generalforsamlingen og Sikkerhetsrådet har bekreftet at Erklæringen om uavhengighet for koloniene og deres innbyggere er anvendbar i dette tilfellet³³. For ikke-selvstyrte områder og de som midlertidig administrerer dem, gjelder blant annet prinsippet om at hensynet til lokalbefolkningens interesser skal være helt overordnet³⁴. Også Den internasjonale domstolen i Haag (ICJ) har bekreftet at konflikten er et avkoloniserings spørsmål og dreier seg om retten til selvbestemmelse³⁵. Den marokkanske invasjonen var videre et brudd på maktforbudet i FN-paktens artikkel 2, og den marokkanske kontrollen over Vest-Sahara mangler både legalitet og legitimitet.

De saharawiske flyktingene og befolkningen på okkupert territorium har visse ufravikelige rettigheter som ikke kan kompromitteres i forhandlinger og realpolitikk. Marokko er for øvrig part til alle

de viktigste menneskerettighetskonvensjonene. Retten til selvbestemmelse er en grunnleggende rettighet. Den har en fremstående plass i internasjonal rett, hjemlet i blant annet FN-paktens første artikkel og første fellesartikkel i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) av 1966 og FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) av 1966. Retten til selvbestemmelse anses som internasjonal sedvanerett og jus cogens, dvs. et absolutt og helt tvingende prinsipp øverst i normhierarkiet. Eksempler på krenkelser av retten til selvbestemmelse er fremmed militær okkupasjon eller annekasjon og ulike former for kolonialistisk eller neokolonialistisk utnyttelse. Mer indirekte er også Marokkos overføring av sin egen befolkning inn på det okkuperte territoriet en krenkelse av retten³⁶. Marokkos opptreden overfor Vest-Sahara kan med andre ord anses som en åpenbar krenkelse.

Folk som er underlagt fremmed koloni-

styre eller liknende fremmed tvang, har rett til selvbestemmelse³⁷. Det saharawiske folk har med andre ord rett til selv å avgjøre sin internasjonale politiske status uten påtrykk og innblanding. Retten til selvbestemmelse innebærer retten til en bestemt type prosess – folkets frie vilje skal høres og dette tolkes normalt som at folkeavstemning skal holdes³⁸. Løsrivelse må være et alternativ for folk underlagt fremmed okkupasjon eller tvang³⁹. «Folk» er ikke det samme som «befolkning», og de marokkanske bosetterne har i utgangspunktet ingen rett til å delta i selvbestemmelsesprosessen.

FOLKERETTEN OG NATURRESSURSENE I kraft av retten til selvbestemmelse har alle folk også rett til å fremme sin egen økonomiske, kulturelle og sosiale utvikling, herunder fritt å råde over sine naturressurser⁴⁰. At kyststater har suverene rettigheter over naturressurser på kontinentalsokkelen utenfor sitt eget landterritorium, er også fastslått i FNs Havrettskonvensjon av 1982. Marokko har ikke suverenitet over Vest-Sahara, og dermed i utgangspunktet ikke rett til å utnytte ressursene. FN-paktens artikkel 73 bestemmer at økonomisk utvinning av ressurser i ikke-selvstyrte områder kun kan skje med lokalbefolkningens samtykke og må være i overensstemmelse med deres økonomiske interesser. Å handle med eller engasjere seg i Marokkos ulovlige utnyttning av Vest-Saharas ressurser, vil kunne anses som folkerettsstridig og bidra til å konsolidere den ulovlige okkupasjonen. Dette kom klart frem i en rettslig betenkning fra FNs juridiske rådgiver i 2002 og veide også tungt i en anbefaling fra Det norske petroleumsfondets etiske råd om å ekskludere Kerr-McGee⁴¹. Også krigens folkerett har tilsvarende regler. Okkupanten kan kun benytte eiendom i den grad det er nødvendig for administrasjon av det okkuperte området og for å dekke hærens behov; aldri for å dekke okkupantstatens egne behov eller

bedre egen økonomi som må holdes atskilt fra det okkuperte territoriets økonomi⁴².

SYSTEMATISKE MENNESKERETTIGHETSBRUDD Som også FNs Høykommissær for menneskerettigheter har påpekt, har den vanskelige menneskerettighetssituasjonen for flyktingene og det saharawiske folket sammenheng med at den grunnleggende retten til selvbestemmelse ikke respekteres. For eksempel er det å stille spørsmål ved Marokkos kontroll over Vest-Sahara eksplisitt forbudt av marokkanske myndigheter. En slik begrensning i ytringsfriheten, særlig tatt i betraktning folkets fundamentale rett til selvbestemmelse, faller ikke inn under noen av de tillatte begrensningene under SP artikkel 19. Retten til å organisasjons- og forsamlingsfrihet respekteres heller ikke av marokkanske myndigheter. Demonstranternes og aktivisters rett til liv og til ikke å utsettes for tortur og annen umenneskelig og nedverdiggende behandling brytes også fremdeles. I tillegg er det ennå uløste spørsmål rundt alle de «forsvunne» og flere brudd på retten til en rettfærdig rettergang. Rapporter og kommentarer fra Høykommissæren for menneskerettigheter, Menneskerettighetskommisjonen, Komiteen mot tortur, Amnesty International, Human Rights Watch, USAs Utenriksdepartement og flere andre bekrefter systematiske menneskerettighetsbrudd. Slik også FNs høykommissær for menneskerettigheter konkluderte, må det gjøres grunnleggende endringer i Marokkos lovgivning og praksis for at landet kan sies å overholde sine internasjonale forpliktelser.

FLYKTINGENE Flyktingenes humanitære situasjon forverres stadig. ØSK åpner for at utviklingsland til en viss grad kan prioritere egne borgere, men Flyktingkonvensjonen av 1951 inneholder også sosiale og økonomiske minimumsstandarder for flyktinger. Asyl landet Algerie må overholde sine forpliktelser etter de grunnleggende menneskerettighetskonvensjonene og Flyktingkonvensjonen av 1951 som landet er part til. Medlemsstater til menneskerettighetskonvensjoner er forpliktet til å respektere og fremme rettighetene til alle mennesker

Et lite antall saharawiske nomader lever fremdeles i de Polisario-kontrollerte delene av Vest-Sahara.

Kamel- og geitehold er viktigste næringsvei for de saharawiske nomadene.

Foto: Flyktinghjelpen/Richard Skretteberg

Foto: Flyktinghjelpen/Richard Skretteberg

som befinner seg på deres territorium, inkludert flyktninger og asylsøkere. Algerie mener likevel at de ikke har ansvar for flyktningene i og med at de er organisert av en eksilregjering, SADR, ledet av Polisario på algerisk territorium. Algeries syn finner ikke støtte i internasjonal rett og menneskerettighetsorganer, og landet må beskytte alle på sitt territorium. Polisario forklarer begrensning og midlertidig suspensjon av rettighetsbestemmelser med den ekstraordinære situasjonen – at man ikke kan beskytte rettighetene godt før man får selvstendighet for Vest-Sahara.

ALLE LAND HAR ET ANSVAR Også det internasjonale samfunnet og hvert enkelt land har et ansvar for å løse konflikten i Vest-Sahara og beskytte flyktningenes rettigheter. Som Høykommissæren for menneskerettigheter påpeker i sin rapport, må det internasjonale samfunnet ta alle nødvendige skritt for at retten til selvbestemmelse respekteres. SPs og ØSKs fellesartikkel 1 krever at alle medlemsstater fremmer realiseringen av retten til selvbestemmelse og respekterer retten i overensstemmelse med bestemmelsene i FN-pakten⁴³. I og med at reglene vi her har omtalt, er jus cogens og har erga omnes

Foto: Berserk Productions

Det marokkanske transportbåndet for fosfat fra det okkuperte Vest-Sahara er over 100 km langt og dermed verdens lengste.

effekter (det vil si overfor alle, ikke kun mellom parter), må alle stater gjøre alt som står i deres makt for å få partene til å overholde dem. Enkeltstater har, ifølge prinsippene om statsansvar, en forpliktelse til ikke-erkjennelse av grove brudd på internasjonal rett. Dette inkluderer antagelig også et forbud mot passiv og stilltiende aksept⁴⁴. Den internasjonale domstolen i Haag (ICJ)

har også fastslått en plikt til ikke-erkjennelse⁴⁵. Den manglende politiske viljen som har tillatt Marokko å nekte saharawiene selvbestemmelse, er en dårlig etterlevelse av denne forpliktelsen. Politikk som må anses å støtte eller anerkjenne Marokkos tilstedeværelse i Vest-Sahara, for eksempel i form av handel, er et direkte brudd på forpliktelsen. ■

FLYKTNINGHJELPENS ANBEFALINGER:

Til marokkanske myndigheter:

- Slutte å motarbeide saharawiernes fundamentale rett til selvbestemmelse med mulighet for uavhengighet.
- Vise full respekt for menneskerettighetene i det okkuperte området, herunder retten til forsamlings- og foreningsfrihet, ytringsfrihet og bevegelsesfrihet.
- Stanse deportasjon av det okkuperte territoriets befolkning og overføring av Marokkos egen befolkning inn i det okkuperte området.
- Løslate alle politiske fanger og samvittighetsfanger, og gjøre rede for de 520 «forsvunne» saharawiene.
- Løfte informasjonsblokaden i det okkuperte området, og tillate fri bevegelse av mennesker og informasjon.
- Tillate overvåking av menneskerettighets-situasjonen i hele Vest-Sahara gjennom for eksempel en utvidelse av MINURSOs mandat.

- Stanse utnyttningen av Vest-Saharas naturressurser og hindre utenlandske selskapers deltakelse i slike aktiviteter.

Til algeriske myndigheter:

- Gjøre alt for å garantere at saharawiske flyktninger på algerisk område beskyttes av Flyktningkonvensjonen av 1951 og internasjonale menneskerettighetskonvensjoner som landet er part til.

Til det internasjonale samfunnet, og især Frankrike, Spania og USA:

- Utøve sin innflytelse mer proaktivt for å oppnå en løsning som fullt ut respekterer saharawiernes fundamentale rett til selvbestemmelse og mulighet for uavhengighet.
- Utøve sin innflytelse mer proaktivt for at Marokko sikrer full respekt for menneskerettigheter og overholder internasjonal rett i det okkuperte området.

- Øke bistanden til de saharawiske flyktningene og gjøre den mer stabil og forutsigbar.
- Sikre overvåkingen av menneskerettighetssituasjonen i hele Vest-Sahara og i leirene på algerisk territorium, blant annet ved å arbeide for å utvide MINURSOs mandat.
- Arbeide for at informasjonsblokaden i det okkuperte området løftes, og at fri bevegelse av mennesker og informasjon tillates.
- Aktivt fraråde utenlandske selskaper i å utnytte Vest-Saharas naturressurser.
- Sikre finansiering av tillitsbyggende tiltak (confidence-building measures, CBMs) for å legge til rette for fremtidig repatriering av flyktningene.

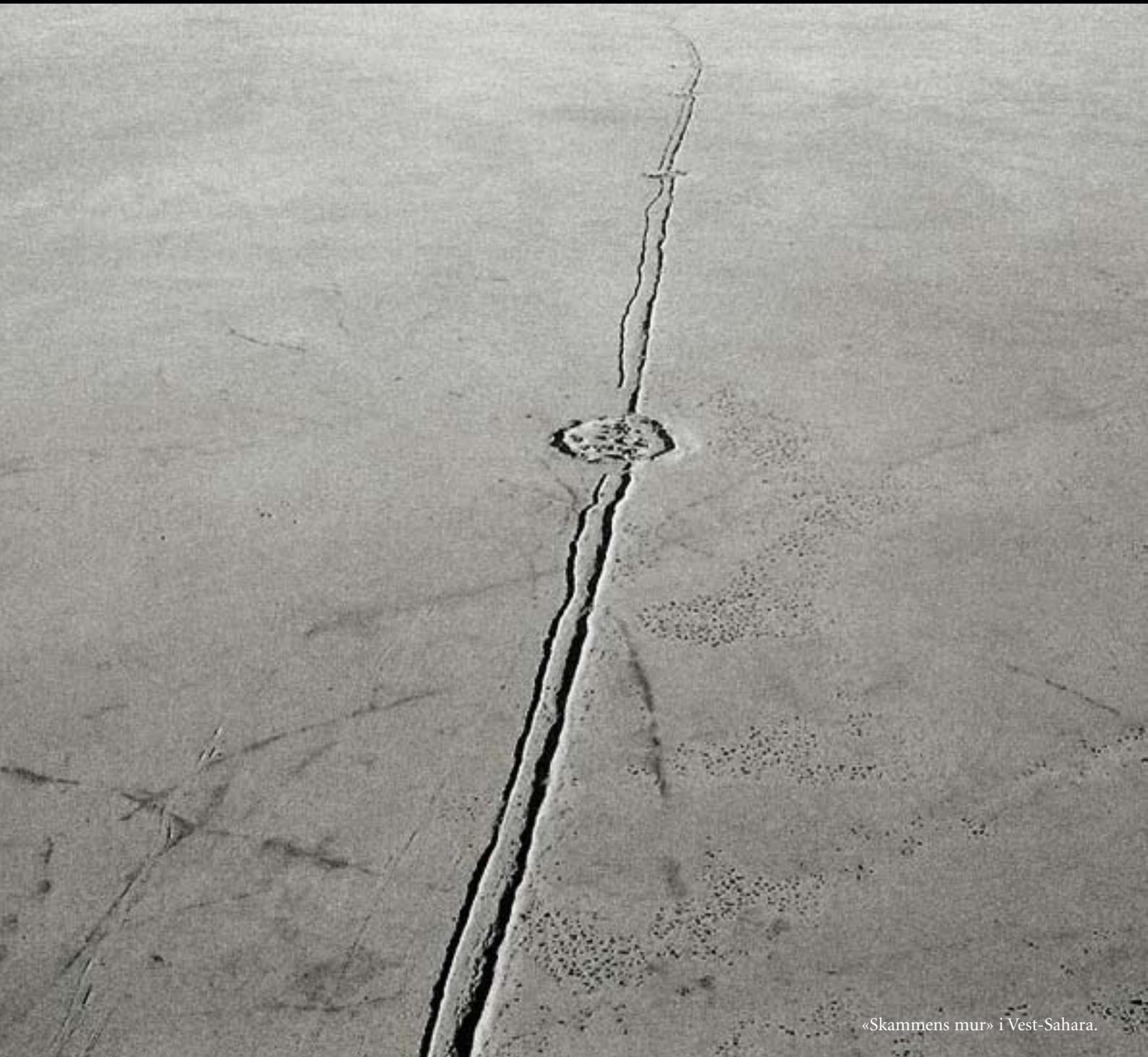
- 1 http://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_relations_of_the_Sahrawi_Arab_Democratic_Republic
- 2 Rapport fra FN's høykommissær for menneskerettigheter (UNHCHR), September 2006. www.arso.org/OHCHRrep2006en.htm
- 3 www.vest-sahara.no/files/pdf/icj_opinion.pdf
- 4 Resolusjon 34/37 fra 1979
- 5 «Le Maroc avait recruté des militaires israéliens et américains pour concevoir «le mur de sable» au Sahara Occidental », Le Point (Frankrike), 14. januar 2008.
- 6 Tallene er svært vanskelig å fastslå. Marokko skiller ikke mellom marokkanske bosettere og saharawier. Størrelsen på militære styrker holdes hemmelig. MINURSO er uvillig til å oppgi tall.
- 7 WFP Executive board WFP/EB.2/2004/4-B/4 doc, 5 May 2004
- 8 «Sahrawi plight must not be forgotten, warns WFP chief», pressemelding fra Verdens Matvareprogram (WFP), 13 November 2006, www.wfp.org/english/?ModuleID=137&Key=2291
- 9 Sahara Press Service, 20. juni 2007, <http://groups.yahoo.com/group/Sahara-Update/message/1949>
- 10 F.eks. World Food Programme, «Shortage of donations impact Sahrawi refugees in Algeria», 27 Oct 2006, www.alertnet.org/thenews/newsdesk/WFP/fa978cb7091e-8121b8999692af1b2368.htm
- 11 Afrol News, 4. oktober 2006, «87% of young Saharawis want to emigrate», www.afrol.com/articles/21719
- 12 Klassekampen, 24. desember 2007, «De unge flytter ut».
- 13 «How the US and Morocco seized the Spanish Sahara» Jacob Mundy i Le Monde Diplomatique, januar 2006, <http://mondediplo.com/2006/01/12asahara>
- 14 Bolton, John (2006) Surrender Is Not an Option: Defending America at the United Nations, Threshold Editions. <http://w-sahara.blogspot.com/2007/11/johnbolton-on-western-sahara.html>
- 15 Shelley, Toby: «Sons of the Clouds» i Red Pepper Magazine Dec 2007-jan 2008, www.redpepper.org.uk/article730.html

- 16 Rapporter til Sikkerhetsrådet, S/2006/817 og S/2007/619
- 17 Amnesty International. 1996. Human rights violations in the Western Sahara. London: AI Index MDE 29/04/96, April 18.
- 18 www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/Norges-fremme-og-kultursamarbeid/Norges-omdomme/Bedrifters-samfunnsansvar/Vest-Sahara.html?id=480822
- 19 Toby Shelley: Natural Resources and Western Sahara. I Olsson, Claes (ed.) The Western Sahara Conflict –The Role of Natural Resources in Decolonization, s.17-21.
- 20 Les mer om Sjøvik på hjemmesidene til Støttekomiteen for Vest-Sahara: www.vest-sahara.no/index.php?cat=65&art=315
- 21 Om de folkerettslige sidene ved ressursutnyttelsen i Vest-Sahara, se FN-vurderingen S/2002/161, Letter dated 29 January 2002 from the Under-Secretary-General for Legal Affairs, the Legal Counsel, addressed to the President of the Security Council.
- 22 TV2-nyhetene 3. september 2007.
- 23 NRK2 «Spekter», 7. november 2007.
- 24 «UD tok hintet – offentliggjør frarådning», Norwatch, 12.09.2007, [/www.norwatch.no/index.php?artikkelid=1629&back=1](http://www.norwatch.no/index.php?artikkelid=1629&back=1)
- 25 Finansdepartementet, pressemelding, 6. juni 2005.
- 26 Amnesty International (AI). 2006. 'Morocco/Western Sahara'. Report 2006: State of the world's human rights. London: AI.
- 27 Human Rights Watch (HRW). 2006. 'Morocco'. World report 2006. New York: HRW.
- 28 U.S. Department of State. 2006. Western Sahara: Country Reports on Human Rights Practices, 2005. www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2005/61702.htm.
- 29 U.S. Department of State. 2000. Western Sahara: Country Reports on Human Rights Practices, 1999. www.state.gov/www/global/human_rights/1999_hrp_report/wsahara.html.
- 30 Fransk: Instance équité et réconciliation.

- 31 Human Rights Watch. 2005. Morocco's truth commission: Honoring past victims during an uncertain present. New York: HRW, November, 17/11E.
- 32 FN-paktens kapittel XI (A/5514, annekst III). Generalforsamlingsresolusjon 1541 (XV) fra 1960, omhandler også ikke-selvstyrte områder.
- 33 Erklæring av 14. desember 1960 om uavhengighet for koloniene og deres innbyggere (Generalforsamlingsresolusjon 1514 (XV))
- 34 FN-paktens artikkel 73. Marokko står ikke som «administrative power» for Vest-Sahara, men disse bestemmelsene må kunne antas å gjelde ved analogi, jfr. også brev fra FN's juridiske kontor til presidenten for Sikkerhetsrådet, 12.02.2002, S/2002/161: www.vest-sahara.no/files/pdf/un_legal_opinion_Corell_olaeng.pdf
- 35 Rådgivende uttalelse av 16.oktober 1975: (ICJ Reports 1975, paragraf 68)
- 36 Også internasjonal humanitær rett / krigens folkerett er relevant, med Den Fjerde Genevekonvensjonens artikkel 49.
- 37 Se blant annet ICJs uttalelse, paragraf 59
- 38 Blant annet Cassese, Self-Determination of Peoples. A Legal Reappraisal, 1995.
- 39 Cassese op.cit. og FN-rapport S/2003/565.
- 40 SP og ØSKs fellesartikkel 1 (2), Generalforsamlingsresolusjon 1803 (XVI), fra 1962, Erklæring om permanent suverenitet over naturressurser.
- 41 Tilrådning om uttrekk, Oslo 12.04.2005: www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/andre/Etiskeretningslinjer/Tilradninger-og-brev-fra-Etikkradet/Tilradning-om-uttrekk-2.html?id=91683
- 42 Blant annet Haag-konvensjonen om krigens lover av 1907, blant annet artiklene 52 og 53.
- 43 En forpliktelse til gjennom felles og selvstendig handling å fremme realiseringen av denne retten, nevnes også i Generalforsamlingsresolusjon 1541 (XV), ICJ-uttalelsen om Vest-Sahara paragraf 58 og «The Wall» paragraf 156.
- 44 Prinsippene for Statsansvar utarbeidet av Den internasjonale lovkommissjonen artikkel 41.
- 45 I bl.a. «The Wall» 2004 vedrørende den israelske muren på okkupert territorium og uttalelsen i 1970 om Sør-Afrikas tilstedeværelse i Namibia.

INTERESSANTE NETTSIDER:

www.arso.org
www.wsahara.net
www.wsrw.org
www.vest-sahara.no

«Skammens mur» i Vest-Sahara.

WWW.FLYKTNINGHJELPEN.NO